

Kunnian- palautus Potemkinille

Detlef Jena: Potemkin, Favorit und Feldmarschall Katharinas der Großen. Langen Müller, 2001 München. 368 s.

■ Potemkinin kulissit muistetaan, mutta muuten Katariina Suuren poikaystävästä ei paljon tiedetä, varsinkaan kun suurmieshistoria ei ole suosiossa.

Siispä hiukan elämäkertaa: aliupseeri Grigori Potemkin osallistui Katariinan vallankaappaukseen 1762 ja pääsi siitä palkkioksi upseeriuran alkuun. Everstinä hän kunnostautui Turkin vastaisessa sodassa, jossa keisarinnan armeija 1768–74 valloitti Krimin niemimaan ja siihen kuuluneen eteläisen Venäjän aroseudun. Katariina kutsui urhon Pietariin ja kiihkeä romanssi kesti kaksi vuotta, mutta ei päättynekään eroon, koska keisarinna oli oppinut että Grisha oli en-

siluokan valtiomies eikä vain tavallinen sänkykumppani.

Potemkin nimitettiin vasta valloitetun 'Uuden Venäjän' hallitsijaksi ja Astrakanin sekä Asovan kenraalikuvernööriksi tehtävänään asuttaa ja kehittää tataaripaimentolaisten jäljiltä tyhjä seutu. Kun Katariina II tuli tarkastamaan työtä 1787, Potemkin pystyi näyttämään hallitsijattarelle kukoistavan maakunnan, jonne väkeä oli koottu Venäjältä, Itä- ja Keski-Euroopasta maata viljelemään ja kauppaa käymään. Kateeliset hovimiehet levittivät juttua pahvikylistä, jotka jäivät historian totuudeksi, mutta juttu ei lainkaan pidä paikkaansa. Katariina ei enää ollut niin rakastunut että häntä olisi voitu kulisella narrata, ei myöskään vieraaksi kutsuttu Itävallan keisari olisi antanut minäkään shown hämätä. Kaikkein vähiten olisi sulttaania voinut harhauttaa pahvikulisella. Koko kehitysohjelman tarkoituksena oli valmistaa etelä-Venäjältä tukialue tosisotaa varten, koska Turkki ei halunnut alistua menetyksiinsä eikä suvaita tsaarivaltakunnan paisuamista.

Kenraalikuvernööri huolehti ylipäällikkönä Venäjän armeijan huollosta vuosina 1787–91 käydyn sodan ajan, keräsi rahaa, kokosi muonaa ja rehua, värväsi alokkaita hallintoalueeltaan. Sotapäällikkönä hän ei ollut yhtä tehokas kuin hallintomiehenä, mutta Rumjantsev ja Suvorov hoitivatkin sen puolen kun esimies huolehti selustasta (entiset sotaretket sijaishallitsija Sofian, Pietari Suuren ja keisarinna Annan aikoina olivat epäonnistuneet armeijan nääntyessä kun huolto

petti). Suuremmat haaveet Konstantinopolista jäivät toteutumatta (pojanpoika Konstantinista olisi tehty Bysantin keisari), samoin Persian suunnalla, mutta Katariina II riemuitsi saavutetuista voitoista, olihan Krimin kaanikunta kukistettu, Puolan omistus turvattu ja ensi askeleet Kaukasian valloittamiseksi otettu. Potemkin korotettiin Taurian (Krimin vanha kreikkalainen nimi) ruhtinaaksi.

Ruhtinas myös eli ja elosteli ruhtinaallisesti, mutta keisarinna maksoi kaiken mielellään, koska Potemkin piti Venäjän ja sen hallitsijan kunniaa ja menestystä omanaan. Venäjä oli saavuttanut lujan mahtiaseman Lähi-idässä, eikä edes Itävalta ollut huomannut ryhtyä estelemään.

Potemkin taustalla liehuvat hovin klikit, etualalla taas keisarinna Katariina II ansaitusti toisena päähenkilönä, ympärillä Venäjän sisäiset ongelmat ja rajojen takana kateelliset, juonittelevat ja usein vihamieliset naapurivallat. Ne on kerrottu hyvin tyydyttävästi ja kirjoittamishetken tutkimustilanteen mukaisesti.

Lyhyestä esittelystä saa vain kalpean kuvajaisen Potemki-

nin värikkäästä elämästä, joten on täysi syy suositella lukijoille professori doctor scientiarum Detlef Jenan teosta. Kirja on kirjoitettu tutkijoiden ahdasta piiriä laajemmalle yleisölle, ilman lähdeparaattia mutta niin että lukija pysyy selvillä, millä perusteella tekijä asioista kertoo. Ja kertoo myös omalla persoonallisella tyyllillään, välttämättä väen kapulakieltä, romantiointia ja likapyykin turhaa penkomista. Jena ei myöskään laskettele omiaan vaan muistuttaa milloin jokin asia on tutkimuksessa jäänyt selvittämättä. Henkilöhakemisto on moitteeton ja kirjallisuutta on lueteloitu edustava valikoima niille, jotka kiinnostuvat tietämään enemmän.

Takakannen taitteessa esitellään tekijän uraa lyhyesti: vuoteen 1991 asti historian professori Jenassa, sen jälkeen opetustehtäviä Tampereen ja Utrechtin sekä Pariisiin XII yliopistoissa. Maininta tietenkin miellyttää tamperelaista, vaikka vierailu olikin lyhyt, mutta sitäkin mielenkiintoisempi juuri DDR:n romahdusvaiheessa. Jenan oppiaine oli 'sosialistisen maailmanjärjestyksen historia', mutta kun sanottu järjes-

tys romahti, professori syrjäytettiin. Kuitenkin, toisin kuin moni muu DDR-oppinut, Jena ei jäänyt vanhojen kaavojen vangiksi vaan voitti masennuksen ja pääsi syrjinnän läpi vapaaksi kirjoittajaksi arvostettujen kustantajien turviin. Tässä aikakauskirjassa olen voinut jo aikaisemmin esitellä teokset *Die russischen Zaren in Lebensbildern* (1996), *Die Zarinnen Rußlands* (1999) ja *Marija Pawlowna* (1999). Jatkoa lienee tulossa, Venäjän historia ei vähällä lopu.

PS. Teos on otettu suopeasti vastaan Saksassa. Erityistä merkitystä sille on antanut sanan mahtaja Rudolf Augstein esitellessään myötämieleisesti sekä professori Jenan että rutinas Potemkinin *Der Spiegel* -lehdessään (n:o 25, 18.6.2001, s. 136–138). Lehti on kiertänyt myös ammattiveljien piirissä, jossa sekä kirjan saama huomio sinänsä että sen arviointi tieteellisesti täysipainoiseksi ja samalla lukemisen arvoiseksi on aiheuttanut äänettömän, jäisen kateuden. Voisiko tutkija enempää toivoa!

Pertti Luntinen